

Gabrijela Kolman

Edicija Netopija

BEZ SKROVIŠTA – *Edvard Snouden,*
NSA i američka država nadzora, Glen Grinvald

DEEP WEB – *Mračna strana interneta,* Anonimus

SILICIJUMSKA DOLINA, Kristof Keze

DARKNET – *U digitalnom podzemlju,* Džeimi Bartlet

HAKER, TROL, UZBUNJIVAČ, ŠPIJUN: MNOGA LICA ANONIMUSA

Prevela
Nevena Andrić

■ Laguna ■

Naslov originala

Gabriella Coleman

HACKER, HOAXER, WHISTLEBLOWER, SPY: THE MANY

FACES OF ANONYMOUS

Copyright © Gabriella Coleman 2014, 2015

Translation copyright © 2017 za srpsko izdanje, LAGUNA

*Knjigu posvećujem legijama koje stoje iza imena Anonimusa:
onima koji su ranije stavljali masku,
onima koji se i danas usuđuju da ustanu i pobune se
i onima koji će se sigurno buniti ubuduće.*

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta
odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

Sadržaj

Uvod: „Evo, sad ste nam privukli pažnju“	9
1. O trolovima, mangupima i lulzu	29
2. Projekat Čenologija – Došao iz lulza, ostao zbog skandala	68
3. Oružje gikova	100
4. Pucanj koji je odjeknuo širom sveta	137
5. Anonimusi posvuda	172
6. „Moralfegovi“ posvuda	211
7. Osveta Lulza	240
8. Lulzsek	281
9. Antisek	327
10. Svaka tajna želi da izađe na videlo	374
11. Sabutaža	396
Zaključak: Zora	443
Epilog: Položaj Anonimusa i anonimnosti.	471

<i>Zahvalnica</i>	501
<i>O izvorima</i>	511
<i>Napomene</i>	513
<i>O autorki</i>	551

Uvod: „Evo, sad ste nam privukli pažnju“

Dvadeset devetog jula 2007. godine, grupa koja je sebe nazivala Anonimusima – u to doba poznata samo najupućenijim žiteljima interneta – postavila je na *Jutjub* jedan video-klip. U njemu se isprva samo čuje digitalno, metalno brujanje, a onda se na praznoj pozadini pojavljuje bezglavi čovek u odelu. Kroz zvučne smetnje muški glas progovara: „Dragi *Foks njuze*“, počinje jednoličnim tonom.¹ Dotična medijska kuća nedavno je opširno izvestila o grupi, nazvavši je „internet mašinerija mržnje“ – ovaj naziv kolektiv će potom usvojiti s ponosom.

No za jednu zajednicu koja obožava smicalice i lukavstvo, naprosto se smejati ovakvom medijskom profilu i odbaciti ga kao nebitan značilo bi propustiti sjajnu priliku. Stoga, uznemirujuće usporen, produbljen glas Anonimusa nastavlja: „Ime i priroda Anonimusa su unakaženi, kao kurva u sporednoj

uličici, a onda izloženi očima javnosti. Izraziću se vrlo prosto: potpuno ste promašili ko smo i šta smo... Mi smo svi i mi nismo niko... Mi smo lice haosa i vesnici sudnjeg dana. Smejemo se u lice tragediji. Rugamo se patnji. Uništavamo tuđe živote samo zato što nam se može... Čovek se izživljava na mački, mi se smejemo. Stotine poginu u avionskoj nesreći, mi se smejemo. Mi smo otelotvorenje čovečanstva bez kajanja, bez brižnosti, bez ljubavi, bez morala.“

Video-zapis završava se rečima: „SADA STE... VI NAMA PRIVUKLI PAŽNJU.“

Moju su svakako privukli – uskoro nakon objavljivanja video-klipa upustila sam se u višegodišnji istraživački projekat o ovoj grupi, i tek što sam se izvukla iz njega (ova knjiga predstavlja spomen tom trudu). Trebalo je da video-klip ismeje hiperboličnu sliku Anonimusa na *Foks njuzu*, koji ih je predstavio kao najgori izvor trolovanja i neslanih šala na internetu, kao „hakere na steroidima“. A ipak, mračni stavovi izneti u video-klipu i njegov jezivi stil savršeno su oslikali onu zastrašujuću stranu trolova; umesto da pobije *Foks njuzovu* smešnu, jednodimenzionalnu sliku trolova, ovaj filmić ju je, činilo se, u potpunosti potvrdio – iako, naravno, samo za one koji nisu shvatili vic.

Ova dvosmislenost odlično odslikava crni humor Anonimusa (*lulz*, kako ga nazivaju). Lulz – nastran humor i kvazimistično stanje svesti – od početka se razvijao zajedno sa Anonimusima, kao što ćemo videti. U jednom trenutku se činilo da Anonimuse zanima samo da haraju naokolo iz lulza, iz zezanja. Ipak, uskoro posle ovog parodijskog, bombastičnog video-klipa, Anonimusi su se upustili u stotine političkih operacija, „opova“ – čak su bili ključni i u nekim od najinteresantnijih političkih borbi našeg doba. Iz solidarnosti prema tuniskim demonstrantima, Anonimusi

su januara 2011. ishakovali veb-sajt tuniske vlade; nekoliko meseci kasnije, španski *indignadosi* projektovali su masku Gaja Foksa, zaštitni znak Anonimusa, na jednu zgradu na trgu Puerta del Sol; i Anonimusi su nadaleko prenosili prve pozive da se okupira Volstrit.

Do tada se, nizom veoma upečatljivih operacija, grupa već bila pokazala kao društvena i politička sila. Godine 2008. pristalice nove vizije Anonimusa osudile su Sajentološku crkvu nakon što je ova sporna organizacija pokušala da cenzuriše čuveni snimak Toma Kruza. Rođeni radi fore, iz lulza, Anonimusi su shvatili koliko mogu uticati na globalna trvenja, a i koliko zadovoljstvo pružaju takvi poduhvati. Dve godine kasnije, u decembru 2010, posle operacije Osveta za Asanža, Anonimusi su postali još poznatiji. Inicijativom Anonopsa* (*AnonOps*), jedne svoje vrlo ratoborne i produktivne podgrupe, Anonimusi su preuzeli digitalnu direktnu akciju tako što su započeli seriju DDoS napada (DDoS – *distributed denial of service* – uskraćivanje usluga korisnicima). Ova taktika – ometanje pristupa nekoj internet stranici tako što se server preplavi pozivima – bila je usmerena protiv finansijskih institucija (recimo *Pejpala* i *Masterkarda*) koje su odbile da obrađuju donacije *Vikiliks*u. Sa svakom operacijom, Anonimusi su postajali sve smeliji.

A ipak, čak i nakon što su Anonimusi iz razularenog trolovskeg haosa stupili u sferu globalne politike, kad god je neko proučavao njihova aktivistička dejstva – bilo ulične proteste ili kompjuterske upade u javne mete – uvek kao da se nametalo sledeće pitanje: jesu li Anonimusi i njihovi

* *Anonymous Operations* – Operacije Anonimusa ili anonimne operacije. (Prim. prev.)

simpatizeri zapravo disidenti iz principa? Ili prosto klinici koji se zezaju po internetu, trolovi koji se lože na lulz?

Sasvim je razumljivo otkud ova pometnja. Pored toga što su u osnovi posvećeni očuvanju anonimnosti i načelno se zalažu za slobodan protok informacija, Anonimusi nemaju doslednu filozofiju ili politički program. Iako su njihovo digitalno buntovništvo i direktne akcije sve priznatiji i prihvaćeniji, Anonimusi se nikad nisu kretali predvidljivom putanjom. Ako se uzme u obzir da Anonimusi vuku korene iz ponekad šaljivog, često uvredljivog sveta trolovanja na internetu, sveta koji ponekad duboko zadire u tuđu privatnost – sveta koji, po svojoj suštini, na prvi pogled ne deluje kao plodno tlo za razvoj aktivizma i političkih nastojanja – neobično je što su politički aktivisti uopšte usvojili ime Anonimusi.

Od trolova do neprilagođenih aktivista

Današnja sveopšta upotreba maske Gaja Foksa – i među demonstrantima na Trgu Tahrir i među političarima u poljskoj skupštini – i rasprostranjenost ideja koje ona sada predstavlja deluju apsurdno kada se uzmu u obzir koreni grupe Anonimus. Pre 2008. godine, ime Anonimusi koristilo se skoro isključivo za ono što je neko od njih opisao kao „zajebanciju po internetu“. Rođeni su u ponorima *Forčena (4chan)*, na „random“ odeljku za sve i svašta – forumu pod oznakom /b/ (koji se mahom smatra „čmarom interneta“), a naziv Anonimusi bio je sinonim trolovanja: delatnosti koja služi da se uništi dobar glas pojedinaca i organizacija, da se neko obruka ili da se objave nečiji lični podaci. Trolovi rado sekiraju ljude tako što šire ogavne ili uznemirujuće sadržaje, raspaljuju prepirke i unose sveopšti metež. Dalje

katalizuju haotične svađe i flejmovanje* tako što usvajaju izvesne identitete, verovanja i vrednosti isključivo da bi unosili zbrku i pravili džumbus; upadaju na internet forume i zasipaju ih spamom; ili vam naruče na stotine pica, taksija, pa čak i pozovu interventne jedinice, koje se pojave na kućnoj adresi osobe koja se našla na meti. Svejedno za koju se tehniku odluče, trolovi kažu da rade to što rade iz lulza – mangupskog ali često pakosnog humora, čiji naziv potiče od verbalizovane skraćenice lol (LOL – *laughing out loud* – smejanje naglas).

Jedan rani trolovski napad Anonimusa – i dan-danas legendaran – bio je usmeren na virtualnu platformu pod imenom *Habo hotel (Habbo Hotel)*, čiji moto nas poletno poziva: „Steknite prijatelje, pridružite se zabavi, istaknite se!“ Finski sajt prilagođen tinejdžerima podstiče posetioce da naprave slatke avatare u stilu lego kockica i da se onda druže i opremaju gostinske sobe „furnijem“ (nameštajem). Šestog jula 2006. Anonimusi su se masovno ulogovali na sajt – i svi su napravili avatare crnih muškaraca s velikim afro-frizurama i u sivim odelima. Namerno su se svi zajedno postavljali u ljudske svastike i blokirali pristup bazenu običnim članovima *Habo hotela* – mahom deci. Kad neko pokuša da sazna zašto to rade, brkati likovi bi ga obavestili da je bazen zatvoren „zbog kvara i side“.

Nekoliko godina posle prvih napada na *Habo*, i samo šest meseci nakon što im je prilepljen naziv „internet mašinerija mržnje“, izvesni Anonimusi počeli su da koriste to ime i pojedina obeležja – naročito bezglave muškarce u crnim odelima – za organizaciju političkih protesta. Ovaj

* Flejmovanje – vređanje i zlonamerno kritikovanje na internetu. (Prim. prev.)

nečekivani preobražaj izrodio se iz, kako neki smatraju, možda najlegendarnije trolovske provokacije, uperene protiv Sajntološke crkve. „Na do tada neviđen način“, primetio je jedan učesnik u napadima, „šira zajednica Anonimusa udružila se i od srca uputila jedno veliko *jebite se* čitavoj sektaškoj sajntološkoj imperiji.“² Iz lulza – želje da naprave užasan i urnebesno džumbus – na hiljade ljudi se pridružilo trolovskoj akciji nazvanoj Projekat Čenologija; bacili su se u DDoS napade na sajntološke veb-sajtove, naručivali neplaćenu picu i poslovnu pratnju u ime sajntoloških crkava širom Severne Amerike, faksom slali crkvama slike golih delova tela, i masovno zezali telefonom, a naročito zvali dijanetičke SOS linije predviđene da daju savete u vezi sa „prvom zaista uspešnom tehnologijom za izmenu uma“.

Mnogi su očekivali da, kao i ranije, ovo veliko, iskreno „jebite se“ lagano zamre posle nekoliko dana nemilosrdnog i nestašnog šegačenja. Ipak, kratak video-zapis jedne grupe učesnika – načinjen samo iz lulza – raspalio je ozbiljnu raspravu u redovima Anonimusa. Film je „objavio rat“ crkvi: „Za dobro vaših sledbenika, za dobro čovečanstva – i zato što uživamo u tome – izbacićemo vas sa interneta i sistematski ćemo rasturiti Sajntološku crkvu u njenom trenutnom obliku.“³ Ova ironična objava rata navela je pojedince na raspravu, a onda ih otpremila i na ulice. Desetog februara 2008. više od sedam hiljada ljudi u sto dvadeset sedam gradova protestovalo je protiv Sajntološke crkve zbog kršenja ljudskih prava i cenzure.

Anonimusi su (kako je jedan Anonimus objasnio na mom predavanju) tako iz „ultrausklađene zajebancije“ prešli na obelodanjivanje dokaza o krivici Sajntološke crkve. Takođe su se povezali sa starijom generacijom disidenata, koji su se već trudili da rasvetle zloupotrebe u ovoj crkvi. Trolovanje je

ustupilo mesto ozbiljnom aktivizmu, kao da su Anonimusi izašli iz svog onlajn skrovišta s namerom da poprave svet. U sledeće dve godine, pojedini pripadnici Anonimusa obrazovali su nezavisne aktivističke podgrupe, i mnogi učesnici su počeli da se smatraju pravim-pravcatim aktivistima, premda sa izvesnom sklonošću ka izgredima i prestupima.

Mnoge delatnosti Anonimusa – recimo video-klipovi za skretanje pažnje javnosti na ovo ili ono – postale su institucija za sebe, i potpuno su zakonite. Ipak, deo taktike – naročito DDoS napadi i hakovanje – jeste nezakonit: to su krivična dela, bez obzira na okolnosti, bar u Sjedinjenim Američkim Državama. Državni službenici su stoga u više navrata pokušavali da spakuju sve ovakve aktivnosti u zajedničku fioku, pod termin „sajber-ratovanje“, i da u skladu s tim krivično gone učesnike. Savršen primer se dogodio 21. februara 2012, kada je *Volstrit džornal* izvestio da je general Kit Aleksander, tadašnji direktor Agencije za nacionalnu bezbednost Sjedinjenih Država (NSA), na tajnim sastancima s državnim službenicima u Beloj kući ustvrdio kako će Anonimusi „za godinu-dve možda imati sposobnost da sajbernapadima izazovu delimičan nestanak struje“.⁴

Kada je ovaj članak *Volstrit džornala* rikošetirao po društvenim mrežama, javila su se razna pitanja. Zvuči li ikome ova tvrdnja uverljivo? Šta tačno znači „sposobnost“ da se izazove nestanak struje? Ako je to istina, kako se treba postaviti? Verovatno nikad nećemo saznati je li procena agencije NSA bila zasnovana na verodostojnim informacijama ili je prosto trebalo da ozloglasi i okalja Anonimuse.

U svakom slučaju, tvrdnja generala Aleksandera uspela je, barem trenutno, da predstavi Anonimuse kao pretnju sličnu islamističkim džihadistima i nekadašnjoj opasnosti od komunista.

Kad se sve sabere, ispostavila se kao neubedljiva. Uprkos raznoraznim taktikama – što zakonitim, što nezakonitim, na internetu i van njega – Anonimusi nikad, koliko je poznato, nisu pozivali na takav napad. I nema dokaza da su ikad i razmišljali o tome. Među njihovim pripadnicima nikad se nije ulazilo u raspravu o ugrožavanju ljudskih života, čak ni u najsuludijim razgovorima u čet-sobama i na diskusionim forumima. Posle toga, vesti su citirale aktiviste i stručnjake za bezbednost, koji su odbacili tvrdnje agencije NSA kao „namerno zastrašivanje“⁵

Iako ovakva taktika uopšte ne bi ličila na Anonimuse, javno mnjenje je ostalo ambivalentno prema ovoj grupi. Metode Anonimusa ponekad su subverzivne, često duboko ogorčene i uglavnom nepredvidljive, i vrlo često su pune prezira prema zakonski nametnutim pravilima. Uzmimo, na primer, „doksovanje“: razotkrivanje ličnih podataka – kao što su matični broj, kućna adresa, ili fotografije koje nisu za javnost – nalazi se, zakonski gledano, u sivoj zoni jer se pojedini podaci mogu naći na javno dostupnim sajtovima.

Jedna operacija Anonimusa može da podrazumeva sva tri metoda – i zakonite taktike, i nezakonite, i one u sivoj zoni – a ako ima šanse da se u operaciju uključi i lulz, neko će to uraditi. Savršen primer je operacija BART iz avgusta 2011. Kada su visoki činovnici Javnog prevoza San Franciska (*Bay Area Rapid Transit* – BART) hteli da ukinu domet mobilnim telefonima na peronima stanica kako bi osujetili planirani marš protiv policijske brutalnosti, Anonimusi su stupili u delo. Zbog ubistva Čarlsa Hila, nenaoružanog putnika, vatrenim oružjem, tamnošnji aktivisti pozvali su na demonstraciju. Ljuti što se uprava preduzeća za javni prevoz meša u slobodu demokratskog izražavanja, Anonimusi su pomogli da se uskoro organizuje niz uličnih demonstracija.

Kako bi privukli medijsku pažnju, nekoliko pojedinaca ishakovalo je računare BART-a i obelodanilo lične podatke korisnika. Neko je takođe našao i pikantnu, polugolu fotografiju zvaničnog predstavnika BART-a, Lintona Džonsona, na njegovom ličnom sajtu. Ova fotografija objavljena je na sajtu *Bartlulz* zajedno s drskim opravdanjem: „Ako ćeš već da se izdrkavaš u javnosti, sigurno nemaš ništa protiv ni da pokažeš đoku u javnosti.“ Ovi aktivistički obešenjaci ponekad su nestašni i razigrani, ponekad ozbiljni i sposobni da nadahnu ljude oko sebe, a često sve to zajedno (kao što je pokazala operacija BART), ali svakako ih i dan-danas motiviše želja da prave nepodopštine – želja za lulzom.

Sve iz lulza

Anonimusi vole lulz i vragolije; da li je zato proučavanje ove grupe bilo veseo i bezbrižan posao, pravo-pravcato antropološko zezanje? U želji da proniknem u neočekivani preobražaj Anonimusa iz neprilagođenih trolova u neprilagođene aktiviste, 2008. sam započela antropološku studiju ove grupe. Isprva se istraživanje odvijalo bez mnogo buke, sve je bilo jasno i neopterećujuće. Išla sam na proteste i čitala rasprave na forumima i na IRC-u* (*Internet Relay Chat*) – jednoj od najvažnijih aplikacija za komunikaciju među Anonimusima (i mnogim drugim gikovima i hakerima).

Godine 2011, dok su se Anonimusi razgranavali i aktivisti započinjali na desetine političkih operacija, ovaj sporedni projekat zaokupio mi je ceo život. Više od dve godine neprestano sam bila na internetu, bar pet sati dnevno sam

* Servis za četovanje. (Prim. prev.)

provodila onlajn, u nastojanju da pratim sve te istovremene operacije, od kojih su neke bile tajne, i stoga nedostupne meni. Kad proučavate Anonimuse, to je kao da sledite mračnu i izuvijanu stazu koja vrvči od glasina, laži, tajni i odvratnih špijuna i potkazivača. Moje putovanje su obeležili ushićenje, razočaranje zbog raznih ćorsokaka, i moralne dileme – tamo gde zamršena etička pitanja, koja se naizgled ne daju uhvatiti ni za glavu ni za rep, bez problema postoje uporedo s potpuno jasnim, inspirativnim primerima ličnog žrtvovanja. Čak i ne računam posledice njihovih dela; organizaciono ustrojstvo Anonimusa i samo se činilo podjednako zamršeno i nerazumljivo. S vremenom se i to razjasnilo: Anonimusi nisu naprosto lavirint, pa da se struktura i put za bekstvo jasno vide kad pogledaš odozgo; Anonimuse čini mnogo složeniji i zapetljaniji splet jazbina. Nije to nepomičan lavirint, kao onaj koji je Dedal sagradio da u njega smeste Minotaura. To je perpetuum mobile, beskonačna petlja u kojoj lavirinti proizvode nove lavirinte za proizvodnju drugih lavirinata.

Iako sam se mučila da se snađem u lavirintu, postepeno sam se upoznavala sa Anonimusima i oni sa mnom, ponekad i lično. Kao i svaki antropolog, posmatrala sam, slušala, intervjuisala, ulazila u rasprave, preispitivala i čačkala. S vremena na vreme bih se čak i uključila, kada je moje učesće bilo zakonito. Imala sam mnoge zadatke: lektorisala sam manifeste, objašnjavala novinarima kako da dopru do Anonimusa i ispravljala pogrešne informacije.

Upuštala sam se onoliko koliko bih dopustila sama sebi i koliko su mi to dopuštali spoljašnji činoci. Antropologija nam nameće izvestan otklon, dok u isto vreme zahteva od nas da zagrebemo duboko. Čaka je da se uključiš u to što radiš, ne samo da se oslanjaš na objašnjenja učesnika. Bila sam naklonjena mnogim ciljevima i taktikama Anonimusa, ali

ne svim. Raznorazne moralne dileme stvorile su mi kritički otklon. Pošto su izvesni postupci bili nezakoniti, u pojedine oblasti nisam zalazila. Tako je bilo bolje i za Anonimuse i za mene. Kasnije, posle nekih hapšenja i osuda, čula sam i za izvesna dela za koja dotad nisam znala.

Kada je u leto 2011. u novoj grupi Anonimusa preovladala militantna taktika, uložili su već bili drugačiji. Anonimusi su se ustremili na korporacije s liste 500 najvećih, objavljene u časopisu *Forčen (Fortune)*, i na vojne korporacije. Hakeri-plaćenici doksovali su Anonimuse – razotkrivali su njihove identitete snagama bezbednosti tako što su im objavljivali imena, lične fotografije i adrese. Anonimusi su počeli da iznose u javnost poverljive i ponižavajuće informacije i podatke osetljive prirode. U ovom trenutku umešao se i FBI. I ma koliko lulza Anonimusi uneli u neku operaciju, humor nije mogao sprečiti da se pripadnicima grupe i posmatračima želudac ne grči od strepnje. Dakle, iako je istraživanje Anonimusa često bilo uzbudljivo, i svakako je predstavljalo pustolovinu, naposljetku sam zbog njega postala paranoična.

Paranoja je bila dubinska, sveprisutna, kao poremećaj vazdušnog pritiska pred tornado. Imala sam utisak da je opravdana, ali možda je i to iz paranoje. Dok sam proučavala Anonimuse, bilo je izuzetno važno da ne skrećem pažnju snaga bezbednosti na sebe i na podatke koje sam imala. Svako putovanje preko granice podrazumevalo je višednevne pripreme, kako bih dobro obezbedila beleške i zaštitila svoj računar. Uvek mi se činilo da će me vlasti uskoro odvesti na saslušanje; nije se postavljalo pitanje *hoće li* mi FBI doći u posetu, nego *kad*. Oprez je bio neophodan kako bih zaštitila svoje izvore. Podsećala sam Anonimuse, učesnike u istraživanju, da paze šta mi govore. Nikad nisam bila prisutna na njihovim privatnim kanalima dok planiraju nezakonite operacije.

A što se vlade tiče, nisam se zaista krila, ali niko nije obraćao pažnju na mene. Ipak, nipošto nisam bila anonimna. U tome je i bila ironija: držala sam predavanja o Anonimusima, intervjuisalo me je više od sto i pedeset novinara, i rutinski sam učestvovala u raspravama o Anonimusima na radiju i televiziji. Kao naučnicu i predavača na uglednom univerzitetu, bilo me je lako naći. S vremena na vreme čak bi mi se obratili visoki korporativni rukovodioci iz najmoćnijih svetskih kompanija, lično su me zvali u nadi da ću im pružiti bar malo uvida u grupu koje su mnogi počeli da se plaše.

Godinama sam sanjala isti košmar. Obaveštajci mi lupaju na vrata. Poskočila bih i sela u krevetu dok mi je srce lupalo: „Došli su.“ Bilo je kao u *Kućnom duhu (Poltergeist)*, samo što se krevet nije drmao, i demoni koji bi me zaposeli otišli bi čim bih se uspravila u sedeći položaj.

Jednog dana 2012. godine sprala sam zaostalu paučinu nemirnih snova šoljom jake kafe, i odagnala isti taj košmar. Pošto mi se moždani sistem podigao, shvatila sam da će tog dana, devetnaestog aprila, uloge biti zamenjene: danas ću ja pokucati na vrata Kanadske bezbednosno-obaveštajne službe (*Canadian Security Intelligence Service*, CSIS), pandana američkoj agenciji CIA. S mešavinom strepnje, ambivalencije i – naročito – radoznalosti, prihvatila sam poziv CSIS-a da održim predavanje o Anonimusima. Otišla sam da otkrijem šta CSIS misli o Anonimusima – posmatraju li ih kao terorističku pretnju, bandu razuzdanih/divljih aktivista, ili nešto treće? Potajni cilj bio mi je da vidim kako će reagovati na lulz: može li služba državne bezbednost ikako da uoči element humora kod Anonimusa? Kako bih to saznala, smislila sam prost lakmus test za lulz.

Sedište CSIS-a nalazi se na periferiji kanadske prestonice Otave; to je velika, umirujuća drap zgrada s plavkastozelenim detaljima. Došla sam sama, taksijem, preplavljena mislima o Orvelu, *Brazilu*, Haksliju, Kafki i Bušovom/Obaminom stopostotnom nadzoru građana. Zapitala sam se: *Šta tražim ja ovde? Šta leži u senkama između zidova kanadske špijunske agencije? Je li moguće da je onako grozno kako zamišljam? Imaju li visokotehnološke prostorije za nadzor, kao u Suvišnom izveštaju (Minority Report)? Sprovode li psihološke eksperimente u sterilnim, čeličnim sobama za saslušanje?*

Namestila sam poslovni kostim koji mi nije bio baš sasvim taman i naterala se da zamislim dosadne kancelarije podejljene pregradama i ljude sa spikerfonima na stolovima kako se bave papirologijom i zakazuju sastanke u najobičnijim konferencijskim salama. Možda je na frižider u kuhinjici neko zalepio pasivno-agresivnu poruku jer je neko drugi pojeo sve mini-krofne namenjene za oprostajnu zabavu nekog trećeg, kasnije po podne. Nakvašena poruka iznad sudopere glasi: *Ne radi ti majka ovde, moraćeš sam da počistiš za sobom!* Biće sve u redu, govorila sam sebi.

Da bih se manje plašila, obećala sam sebi da neću izneti ništa novo ili tajno, nego ću se držati onoga što je već poznato javnosti, a skromni honorar ću donirati organizaciji za zaštitu građanskih sloboda. No iako sam isto predavanje držala na desetine puta, ušla sam na glavni ulaz osećajući se neka-ko sitnije od svojih metar i po visine. Dočekala me je žena u poslovnom odelu. Sve je delovalo sasvim obično; na vidiku nije bilo ničeg zlokobnog, samo neprepoznatljive kancelarijske biljke.

Uveli su me u prostoriju s malom pozornicom. Bilo je napeto. Nisam mogla da razaberem izraz ni na jednom licu. Ukočila sam se od straha. Onda sam se zabrinula da

ću zbog treme reći nešto što ne treba. Ovi agenti su ipak izuzetno vični izvlačenju informacija; iskoristiće svaku moju slabost ili priliku da steknu prednost. U mene je zurilo više od četrdesetoro ljudi, a ozbiljnost u vazduhu kao da mi je progorevala i kroz samo odelo. Svejedno, ovo sam uradila toliko puta da sam bila na autopilotu i tek deset minuta posle početka predavanja primetila sam da mi se ruke malčice tresu dok sam pokušavala da pritisnem „plej“ na kompjuteru i pustim svoj lakmus test za lulz: čuveni video-klip Anonimusa, dostupan širom interneta – onaj koji je kod njih raspalio revolucionarni duh. Kad god sam ranije pokazivala taj klip, određene tri rečenice su neminovno izazivale smeh. Hoće li se zaposleni u CSIS-u nasmejati na lulz? U video-klipu, dok se oblaci kreću iznad velike, nejasne staklene korporativne građevine, dramatičan glas jednolično govori:

Anonimusi su zato odlučili da vaša organizacija mora biti uništena. Za dobro vaših sledbenika, za dobro čovečanstva i zato što uživamo u tome. Izbacićemo vas sa interneta i sistematski ćemo rasturiti Sajentološku crkvu u njenom trenutnom obliku.

Prostorijom se zaorio smeh. Postigla sam šta sam htela; nema boljeg dokaza koliko je lulz zarazan. Obaveštajci su se smejali filmiću koji su trolovi iz Anonimusa napravili iz zezanja, iz čega se izrodila „pretnja“ koju onda isti ti obaveštajci moraju da procenjuju po radnom zadatku. *Ipak ću izaći živa odavde*, odahnuh u sebi.

Posle predavanja, manja grupa nas prešla je u skućenu, ofucanu konferencijsku salu bez prozora, da jedemo bezukusne sendviče i kolačiće pod bleštavim neonskim svetlom. Potajno sam se pitala imaju li neku lepšu salu za sastanke, s velikim

krovnim prozorima, koju čuvaju za stručnjake za političke nauke, ekonomiste ili neke druge cenjenije goste. Posedali smo u kancelarijske stolice i uzeli da se predstavljamo ukrug. Još sam bila previše van sebe da bih popamtila pojedinačna zanimanja ili zvanja, a kamoli imena. Svakako nisam hvatala beleške ili tajno snimala razgovor. Slutim da oni jesu. Nisam mogla znati pričam li sa čistačima ili sa zaposlenima koji imaju pristup i najpoverljivijim informacijama. Jedno zanimanje mi ipak jeste upalo u oči – posredi je bio drugi antropolog u prostoriji. Kad su ga predstavili, klimnuo je glavom i osmehnuo mi se. Ja sam se sa svoje strane trudila da ostanem bezizražajna, kao da igram poker. U glavi su mi se javila kojekakva pitanja: *Je li stvarno završio antropologiju? Gde je studirao? Ko mu je bio mentor na doktorskim studijama? Kada i kako se odlučio da radi za CSIS? Je l' mu plata bolja od profesorske?* Ipak, zadržala sam pitanja za sebe. Plašila sam se da će oni moju radoznalost pogrešno protumačiti i pomisliti da me zanima da radim za CSIS, a ja sam htela da izbegnem bilo kakve pokušaje regrutacije.

Tokom razgovora – isprva naizgled neobaveznog – konačno sam shvatila zašto su me pozvali. Zanimalo ih je jedno: mislim li ja da Anonimusi nameravaju da obore električnu mrežu. Nije se sve to slučajno dešavalo baš tada. Samo mesec dana ranije, NSA je izjavila da Anonimusi predstavljaju pretnju državnoj bezbednosti, pa je valjda Kanada osećala međunarodni pritisak da i sama nadzire ovu tajanstvenu grupaciju.

Odgovorila sam iskreno. Ma kakve zakonite i nezakonite taktike dosad koristili, objasnila sam, Anonimusi nikad javno nisu pozivali na takav napad. Trenutno nikakve činjenice nisu upućivale na to da grupa uopšte razmatra tako nešto. Nisam

smatrala da odajem nekakvu tajnu, pošto sam već isto izjavila i za štampu. Zapravo, činilo mi se da činim uslugu Anonimusima.

Naravno, kao zauzet profesor, nisam mogla sve vreme da provodim na mnogobrojnim kanalima raznoraznih servera na IRC-u, a kamoli da pratim svaku čet-sobu gde bi takvi razgovori mogli da se odigraju. Postojali su i privatni razgovori i kanali gde možeš dospeti samo po pozivu, a na koje ja nikad nisam ulazila. „Njihovo društveno ustrojstvo je kao lavirint“, objasnila sam lagano, verovatno ispoljavajući i sopstvene frustracije u pogledu snalaženja među Anonimusima i njihovog proučavanja. Verovatno sam više sati zurila u računar i četovala s pripadnicima Anonimusa nego bilo ko drugi ko nije njihov, izuzimajući jedino možda doušnike, prinuđene da gotovo sve vreme budu na internetu. Objasnila sam da nikad nisam videla ni traga takvom planu. I zaista, uvek se vodi rasprava o svakom radikalnom postupku, čak i o doksovanju neprijateljski nastrojenih policajaca, i postavlja se pitanje je li to moralno prihvatljivo. „Anonimusi su često prepređeni i zbunjuju čoveka kao sam đavo“, objasnila sam, „ali svakako im nije cilj da ma koga ubiju. Organizuju se od kuće, možda sedeći u donjem vešu, ludački kucajući po tastaturi. Jedino 'nasilje' u koje se neki učesnici upuštaju jeste virtualno nasilje – bitke u video-igri *World of Warcraft*, koju izvestan procenat njih sigurno igra.“ Kako bih im dodatno dokazala da sam u pravu, malo sam se našalila – parafrazirala sam jednog Anonimusa koji se, uskoro nakon tvrdnje NSA da su Anonimusi sposobni za napad na električnu mrežu, ovako našalio: „Ma jeste, sigurno ćemo da oborimo električnu mrežu. Znaćemo da smo uspeli kad sva oprema koju koristimo za ove poduhvate postane skroz beskorisna.“

Ljudi su se malo opustili. Među obaveštajcima (i obaveštajkama – ipak je bila 2012. godina) opet se zaorio smeh. Kako

mi se učinilo, svima je vidno laknulo zbog moje procene. Mogli su opet da se usredsrede na hitnija pitanja.

Ova šala je načela temu kako su prvenstveno mediji krivi što su se Anonimusi ovoliko osilili. Jedan agent CSIS-a rekao je koliko se ljuti na medije što su ovoj zajednici mnogih zajednica dali veću moć nego što je trebalo. Ja sam, moram priznati, uživala u činjenici da su vladini agenti i Anonimusi, na nekom nivou protivnici, svejedno u (krajnje labavom) savezu u svom ambivalentnom odnosu prema masovnim medijima. Svi smo se složili da su mediji pomogli Anonimusima da postanu ovo što su danas.

Onda je antropolog zaposlen u CSIS-u, stručnjak za bliskoistočni terorizam, načinio opuštenu opasku koja je šokirala čak i mene: džihadisti se, objasnio je, dive nivou medijske pažnje koji su Anonimusi stekli. *Jesam li ga dobro čula?*, zapitala sam se. Prosto nisam mogla da zamislim operativce Al Kaide kako gledaju klipove Anonimusa, a kamoli poimaju njihovu kulturu ili politiku, naročito ne lulz. Pre bih pomislila da će sekularni, nevernički, uvredljivi postupci Anonimusa odbijati džihadiste. Zajedno se gromko smejući, svi smo se složili da ti džihadistički teroristi verovatno ne vole lulz (ili su potpuno operisani od njega). Ovaj razgovor podsetio me je na reči jednog Anonimusa tokom neobaveznog četovanja preko interneta:

<A>: da, ključan je za ovo [Anonimuse] taj humoristički i drski duh

<A>: zato nikad neće moći da nam nakače naziv terorista

Uprkos smehu, i dalje mi je bilo prilično nelagodno i bila sam bolno svesna da samo nosim masku naučničkog otklona. Dok sam spolja izgledala smireno i pribrano, u sebi

sam govorila: *Ne mogu da verujem, zezam se o džihadistima, Anonimusima i lulzu sa ljudima iz CSIS-a!* Htela sam samo da odem – što sam konačno i uradila posle zakuske. Kad sam se vratila u hotel, laknulo mi je. Trudila sam se da odagnam slutnju da mi je soba u hotelu *Lord Eldžin* u centru Otave – soba koju mi je rezervisao CSIS – ozvučena.

Do dana današnjeg nisam sigurna šta mislim o svojoj odluci da posetim CSIS; pod takvim okolnostima ponekad i nehotice odaš važne podatke, čak i kad službenici ne pitaju i ne pokušavaju da saznaju nešto određeno. Možda je bilo i donekle neetički razotkriti koliko su mediji osnažili Anonimuse – to je pomalo kao da povučesh zavesu u stranu i pokažeš svima da je Čarobnjak iz Oza samo čičica koji pomera ručke mašine. S druge strane, moć medija je javna tajna među Anonimusima, i aktivisti najnormalnije pričaju o njoj među sobom.

Sad kad se setim svega, kako god okreneš, mislim da sam poziv CSIS-a prihvatila iz nekakvog mangupluka. Obešenjaci i spadala, poput nordijskog boga Lokija, ne umeju baš najbolje da obuzdavaju svoje hirove. Pokreću ih požuda ili radoznalost. Uprkos strahovanjima i sumnjama mene je kopkalo da posetim CSIS. Jedno goruće pitanje nije mi izbijalo iz glave: hoće li ih lulz zasmejati? Valjda sam, kao trolovi, „uradila to iz lulza“. Pošto sam bacila kratak pogled na kanadsku špijunsku agenciju iznutra, dobila sam i odgovor: (gotovo) svako može voleti lulz. Ipak, zahvaljujući onom drugom antropologu u prostoriji, saznala sam i više. Ona poslednja šala o džihadistima i lulzu naučila me je još jednu lekciju o Anonimusima, i nju je važno predočiti čitaocu na početku ove pustolovine.

Nijedna grupa niti pojedinac ne mogu tvrditi da poseduju naziv „Anonimusi“, a kamoli njihove znakove i obeležja.

Naravno, zahvaljujući ovome Anonimusi su se raširili po čitavoj Zemljinoj kugli. Postali su najtipičniji antibrendovski brend, koji poprima različita ustrojstva i značenja, a u isto vreme su postali i opštepoznato lice društvenih nemira širom sveta. Svako može slobodno da prisvoji čak i ime „Anonimusi“ – kao što je Topijari (*Topiary*) rekao pre nego što su ga uhapsili: „Ne možeš uhapsiti ideju“; džihadisti su odličan primer činjenice da ova korenita otvorenost shvatanja ne znači da svako može ili hoće da usvoji to ime ili propratna obeležja. Čudo jedno kako nečija kultura isplivava na površinu, čak i u grupi aktivista koji bi da brišu granice i koji su stvorili možda najpristupačnije, najfleksibilnije, najotvorenije polje aktivizma danas.

I zaista, do 2012, kada sam posetila CSIS, Anonimusi su već bili neizmerno brojni, vrlo produktivni i nepredvidljivi. Naravno, pošto je ova zajednica nusproizvod interneta, nije nikakvo čudo što Anonimusi najčešće ustaju u odbranu vrednosti vezanih za ovo globalno sredstvo komunikacije – recimo slobodu govora – i što na internetu poberu najviše podrške. Kao što je jedan učesnik jednom rekao: „Sloboda govora je neophodna, to pitanje se uopšte i ne postavlja.“ Ipak, u mnogo navrata su pokazali kako se ne ograničavaju samo na brigu o građanskim slobodama. U poslednjih pet godina, aktivisti su doprineli neverovatnom spektru ciljeva, od skretanja pažnje javnosti na slučajeve silovanja (kao u Halifaxu u Kanadi i u Stubenvilu u državi Ohajo) do pomoći u Arapskom proleću 2011.

Razni činioци doprinose tome da grupa ostane fleksibilna. Nema čvrstih pravila. Pripadnici Anonimusa uporno odbijaju ma kakvu institucionalizaciju. Teško je isterati ih na loš glas. Ne moraš čak ni biti haker (ozbiljno) da bi učestvovao u poduhvatima Anonimusa. Njihova drska holivudska estetika

ima stari, dobro poznati efekat u ovom našem društvu, fokusiranom na spektakl. A kada Anonimusi reaguju na događaje u svetu, čine to raznoraznim delatnostima; obelodanjivanje informacija i ukazivanje na slabe tačke u bezbednosti samo su dve najosobnije vrste dejstava.

Zbog svih ovih činilaca – čije su razmere i konfiguracije takođe promenljive – gotovo je nemoguće znati kada ili zašto će Anonimusi napasti, kada će se pojaviti nova podgrupa, hoće li poduhvat uspeti, i kako će grupa menjati pravac ili taktiku tokom operacije. Možda su upravo zbog ove nepredvidljivosti Anonimusi toliko zastrašujući vladama i korporacijama širom sveta.

Iako ih je đavolski teško proučavati, Anonimusi nisu ni potpuno nasumični niti naprosto stihijski. Biti Anonimus znači pridržavati se niza međusobno povezanih načela. Anonimus se vodi duhom humorističke nastranosti, odstupanja od društvenih normi, on dela putem raznih tehničkih posrednika (recimo IRC-a), principijelno prezire slavne ličnosti, i iz političkih pobuda aktivan je na vrlo različite i dobro osmišljene načine. Ova knjiga pokušaće da rasvetli izvesne složene elemente i paradokse koji idu podruku s politički angažovanim Anonimusima – ali pre nego što pređemo na aktivizam, hajde поблиže da pogledamo užasno trolovsko podzemlje interneta iz kog su Anonimusi potekli.

PRVO POGLAVLJE

O trolovima, mangupima i lulzu

Pre nego što se 2008. godine među Anonimusima odjednom izrodila sklonost ka aktivizmu, ime Anonimus koristilo se isključivo za ono što se, internet žargonom, naziva „trolovanje“: napade na ljude i organizacije, uništavanje dobrog glasa i rasturanje ponižavajućih podataka. Uprkos tome što su se Anonimusi pročuli po svojim masovnim trolovskim poduhvatima, svakako se nisu samo oni time bavili; trolovski panteon je, tada kao i sada, bio velik i raznovrstan. Trolovanje je raznorodna delatnost koja cveta na internetu; posvećen joj je čitav spektar grupa, čiji su članovi prisno povezani (takve grupe su recimo *Patriotic Nigras*, *Bantown*, *Team Roomba*, *Rustle League*); trolovanje se deli na raznorazne žanrove (koji se razlikuju uglavnom po metama – recimo, griferi (*griefers*) napadaju igrače video-igara, RIP trolovi porodice i prijatelje nedavno preminulih ljudi), a postoji i omanji panteon čuvenih pojedinaca (Vajolentejkers, Džejmf). Trolovi potiču iz doba pre interneta, a